

Eg meini tað

Dánjal Højgaard,
journalistur, skrivar:

Prag - Tórshavn

Just í hesum døgum eru tiggju ár liðin síðani studentarnir í táverandi Kekkosllovakia marsjeraðu gjøgnum goturnar í Prag við kravi um demokrati. Berlinmúrinn var fallin og eftir bert tiggju døgum eydnaðist kekkosllovakum á friðarligan hátt at beina fyrri tí steinrunna kommunistiska einaræðinum.

Seks ár eftir Floyalskollveltingina var eg í arbeiðsorðinum í Prag. Tá eg spurdi tey, sum vóru við í november 1989, hvør ið var tann størsta avbjóðingin í nýstovnaða kekkiska lýðveldinum, svараðu tey øll sum við ein munn: Demokrati-ið! Ikki búskapur ella peningalig vælferð, men demokrati-ið.

At endurreisa fólkaraðið fór at vera ein nógv drúgvari uppgáva enn at umskipa búskapin, tóktist semja at vera um. At endurreisa álitið á eina fria og óhefta pressu hevur verið eitt satt ódnartak. Eftir 50 ár undir einaræði eru kekkar ikki vanir við eina óhefta pressu og politikararnir hava ikki hava tikið ta fjórðu statsmaktina í fullum álvara. „Fyri tað um okkurt blað skrivar...“ hevur mangan verið niðurlagið, tá ið politikarar hava staðið fyrri skotum, greiddi ein vónsvikin blaðmaður mær frá. Væl dokumenteraður kritikkur hevur verið ignoreraður ella sligin uppi glens.

Gongdin í Kekkia gevur nakað at hugsa um. Hon visir at grundleggjandi borgararættindi sum talu- og skrivifrelsi eru eingin sjálfvilygja, og at tað ber til at undirgrava trúvirðið hjá eini frælsari pressu. Uttan at leggja nakran undir miðvíst undirgravingarvirkssemi, so haldi eg, at vit í Føroyum seinastu tíðina hava upplivað ein ódrammiska framferð móti okkara fjölmiðlunum. Ein framferð, sum fær teg at hugsa um Kekkia eftir Floyalskollveltingina.

Vit hava sæð, hvussu politikarar gremja seg um at vera skeivt endurgjavnir. Ja, á sjálvum tingsins røðarapalli hevur lögmaður sagt, at hann ikki hevur stundir at svara spurningum um landsstýrismenn, sum verða skeivt endurgjavnir í fjölmiðlunum. Tíbetur kundi útvarpið í viðkomandi máli skjálprógva, at rætt var endugivið. Slík generell úttalils, sum tey hjá lögmanni, eru við til at oyðleggja trúvirðið hjá fjölmiðlunum – og tað átti lögmaður at hildið seg burtur frá. Einku duga føroyskir journalistar at endurgeva verri enn aðrir – heldur tvørturímóti. Hinegin havi eg varhugan av, at okkara politikarar gera sær mangan ikki greitt, at tað teir siga kann fáa avleiðingar. Og higartil eru teir slopnir alt ov lætt við at geva fjölmiðlunum skyldina, tá dragast skal í land. Politikararnir hava eisini hug at leggja seg beinleiðis út í arbeiðið hjá fjölmiðlunum. Sambandsmenn skriva kærur upp og kærur niður um útvarpið, tí flokkurin skal hava fingið nøkur sekund ov lítið í onkrari sending. Ein javnaðartingmaður reið so lágt, at hann fór í blóðini at fortelja fólki, hvussu Dagur og Vika skal snikkast saman, tí hann var misnøgður við at hansara egnu áhugamálið ikki vóru nógv væl røkt í onkrari tíðindasendingin.

Eingin av hesum kritikarum tykist at geva gætur, at pressufrelsi í roynd og veru er frælsi at velja og vraka.

Demokrati-ið í Kekkia er nú 10 ára gamalt. Okkara er 150. Kortini kann tað tykjast sum at fjölmiðlarnir í londunum báðum dragast við nakrar av somu barnasjúkum; at politikararnir ikki rættliga hava vant seg við, at frælsir og óheftir fjölmiðlar eru ein av skordunum undir demokratium. Tað tekur tíð og krevur eina hugburðsbroyting at stilla seg um frá einaveldi til fólkaraði. Í okkara føri er tað helst tað langa tíðarskeiðið við flokspolitiskum blóðum, sum setir síni spor. Fjölmiðlar fáa rætt og slekt ikki verið óheftir, tykist at vera røftest hugsanin hjá mongum. Tann partapoltitiska etikettan hongur við.

Sjálvsagt skulu vit allatíðina seta spurning við, um fjölmiðlarnir gera sína skyldu. Men politikararnir mugu ansa eftir, at teir ikki undirgrava álitið á teir frælsu fjölmiðlarnar og leggja seg út í teirra arbeiði, so at demokrati-ið kemur í vanda. Heldur skuldu politikararnir kjúkláð um fjölmiðlarnar, so at teir gerast ein betri, enn meira frælsir og óheftir av politiskum áhugamáli – enn meira kritiskir. Saman við eini vælverkandi politiskari skipan er frælsi fjölmiðlanna besta tryggin fyrri, at vit ongantíð koma í ta støðu, sum kekkar og slovakar vóru í til november 1989.

Myndviðgerð Alður Haraldsen

Bilurin verður í 1960 førur fyrri at ferðast bæði á landi og á sjógvi og hevur radar til nýtslu í mjørka. Í 2001 er møgult hita mat í bilinum í mikroovni

At spáa um framtíðina er ikki lætt

Ofta verður havt á munn, at hetta at spáa um framtíðina er trupult. Men fólk hava altíð gjørt hetta, og ofta eru tey farin skeiv

Dagfinn Olsen

Danska blaðið Samvirke hevur í greinaræð gjørt nógv burtúr, nú ár 2000 nærkast. Bláðið byrjaði í 1928 og hevur nú savnað ymisk brot við spádómum, ið ikki hava hildið.

Í grein í 1943 um flogfór millum USA og Europa verður m.a. sagt, at nóg mikið verður ikki við at bjóða ein stól til hvørt ferðafólk, men eisini verða sovurum, veitslurum, lesirum, matstova og barr.

Í 1953 var spátt, at um fólkatalið vaks við somu ferð, sum tað vaks frá 1800 til 1830, so vildi tað í ár 2060 vera 14 milliónir fólk í Danmark. Í 1953 vóru 4,5 milliónir fólk í Danmark.

Bilurin verður í 1960 førur fyrri at ferðast bæði á landi og á sjógvi. Hann verður grundleggjandi gjørdur úr plasti og hevur klárt tak, vindskerm og rútur, alt í einum. Hvørki kobling ella gervi eru. Motorurin verður aftanfyrri og so er útvarpstól, radiotelefon og eisini radar til nýtslu í mjørka. Soleiðis stóð í grein í 1946.

Ein lesari skrivir í 1929, at hann metir, at tíðin við lýsingum, reklamum, er um at vera av, tí mong munnu rokna lýsingar fyrri

tað tær eru, nevniliga fjant og fjas. Lesaranum leingist eftir eini tíð, har bert vanligar kunngerðir eru at siggja.

Spátt var í 1948 um tyrluna, sum fólkavognin í luftini. Men staðfest var eisini, at tyrlan mátti mennast nógv, aðrenn miðal hampamaðurin kundi seta seg í tyrluna í aldingarði sínum og flúgva inn á takid á skrivstovubygninginum.

Málið broytist og virðingin fyrri t.d. eldri fólk er ofta víst við at siga tygum. Men eisini her er nógv broytt á mongum økjum. Um hetta við at tosa við eina kvinnu, var sagt í 1957, at „ein vildi fegin sæð, nær ein lærarinna ikki longur er ein „frøken“ hjá skúlanæmingunum“.

Í 1964 spáddu tey um framtíðar handlar, har ein kundi gera skjótt av: Í holkorthandlun standa bert vørurmyndir. Ein fær skjótt eina heildarmynd og velur við at taka eitt holkort. Hesi liggja í dungum á hillum undir vørurmyndunum. Holkortini letir ein inn við kassan og aðrenn talt verður til tvey, er rokning skrivað - eintá í tveimum eintøkum. Tann eina verður stungin inn í rúmið aftanfyrri handlin, har handilsfólk eru. Vørurnar verða tiknar av hill-

um og lagdar í eina kurv.

Kalendarin: Ein verðinskalendar skal takast í nýtslu við byrjanina av einum ári, har fyrsti dagur er mánaðagur eftir núverandi tíðarrokning. Hetta hendir 1. januar 1968, men so skjótt fæst neyvan semja um hetta, og so ganga 11 ár - 1979 - til tíðin aftur er búgvin. Vónast má, at tjóðirnar hesi tólv áriní semjast um henda trupulleika. Soleiðis varð skrivað um amerikanska hugskotið um ein verðinskalendar, ið hevði 13 mánaðir við 364 døgum, so allir vikudagar fullu sama dato í mánaðinum. Dagur nummar 365 var so verðinsdagur, beint aðrenn ársskiftið. Hugskotið skuldi beina fyrri óskilinum, ið kom av, at meira enn helvtin av fólkinum á jörðini nýta annan kalendar, enn Vesturheimurin. Greinin er skrivað í 1967.

Serfrøðingar spáddu í 1966 um gerandisdagin um 20 ár. Teir spáddu, at gátan um krabbasjúku var loyst í 1986. Hetta passaði ikki, men restin passaði. T.d. at vit eta mat frá allari verðini, hús og innbúgv eru úr eftirgjørdum tilfari, vit hava meira fríttíð, meira ferð og minni bilar, elektronisk dagbløð og vit kunnu keypa inn og

samskifta við at samskifta millum elektroniskar heilar (teldur).

Enzym nevnist á føroyskum kveiki. Í 1969 vóru stórar vónir hesum viðvíkjandi. Hvussu við góðgæti, ið beinleiðis forðar fyrri holum í tonnnum? Burturbeining av blóðtøppum við innsprenning av kveiki ella lekjan av krabba? Alt hetta var í 1969 hildið at koma um fá ár, takkað verið kveiki.

Í grein í 1993 varð spátt, at vit í 2001 hita mat í bilinum í mikroovni, og at sjónvarpslýsingar eru rættaðar ímóti børnum við ábyrgd og ávirkan á húsarhaldið.

Frøðin um veður og vind var í 1970 hildin at mennast so skjótt, at ein brátt kundi spáa um veður í ein heilan mánað framyvir.

Føroyingar ferðast nóg og mangir hava roynt nýggju floghavnina í Kastur. Í 1968 skrivaði Salt-holm nevndin, ið kannaði viðurskifti í samband við komandi altjóða floghavn í Danmark, at ikki var hugsandi, at Kastrup kom uppá tal, tá tað snúði um komandi flogferðslu.

Ringt er at spáa, serstakliga um framtíðina.